

MAGYAR NEMZET

Práger László

A fecsegő felszíntől a hallgató mélyig

2006. december 18. (6. oldal)

Práger László

Augusztusban és szeptemberben kérdéses volt: elég-e a katasztrófa közeli gazdasági és politikai helyzet, hogy a polgári, szocialista, konzervatív, liberális közgazdászok, politológusok és politikusok az euró bevezetésének évéről, aztán később az egyensúly társadalmi-emberi tartalom nélküli bruttó számairól, majd a költségvetés fejezeteiről folytatott csatái helyett a valós társadalmi és gazdasági törésvonalakat is megérintő kitérésű pályák bejárásához kezdjenek? Ám novemberben is kérdés maradt: van-e Magyarországon valahol elégséges mélyfeltáró akarat és lehetőség a felszíni csaták megvívása felett?

A kettészakadt ország

A meghatározó törésvonalak nem csak a pártok mentén húzódnak.

A budapesti tőzsde, amely a Világ gazdaság elemzése szerint világelső a nem hazai kézben lévő részvények 75 százaléka feletti arányával, a tízmillió magyar állampolgárra, kis- és középvállalatra zúduló, alapvető létfeltételeit újra leszorító válság idején egy rövid mélyrepülés után újraerősödött. Ha a spekulatív jövő most alakuló trendjei, a reálgazdaság ismeretlenek is, az megfordíthatatlan tény: a 2004 közepén 10 000 ponton álló budapesti tőzsdeindex megközelítette, majd meghaladta a 22 000 pontos sávot. Azaz, a mostani válságot megalapozó két évben napi tízmilliárdos szintű forgalom mellett az érték megduplázódott új, a reálgazdaságtól, a termelő vállalkozásoktól sokban függetlenedő jövedelemfelosztásoknak, jövedelemteremtésnek helyet adva. A HVG adatai szerint 2006 első fél évében a magyar gazdaságot és sok vonatkozásban a gazdaságpolitikát is meghatározó vezető tőzsdei társaságok egész sorának adózott eredménye húsz, harminc vagy akár ötven százalékpont felett növekedett úgy, hogy az árbevétel növekményének üteme esetenként a profitnövekmény indexének felét sem érte el.

A bemutatott statisztikai számok talán meg is erősíthetnék az állam, a nemzeti tulajdon lebontásában, a mindenekfeletti liberalizációban bízó jogászprofesszor vagy a közgazdász holdudvar véleményét. Akár azt is mondhatnánk: a kettészakadt magyar gazdaság szabad, felesleges kötődésektől le nem láncolt, a nemzetközi térhez harmonizálódott, vagy annak részeként működő fele profitábilisen működik, vagyis a baj, a visszahúzó erő nyilván a másik félben, a kis- és középvállalatoknál, az állami szektorban, az egyéni vállalkozóknál és a munkavállalók adott körében, végül is az emberközeli régióban, az emberek világában kereshető.

Pedig bizonyos: a magyarországi gazdaságban továbbra is együtt lesznek jelen (az uralkodó gazdaságpolitika erejétől és akaratától is függően a belső terünkbe, a társadalomba integrálódva, annak hozzáadott értéket adva, vagy csak profitszerzési terepet találva) a transznacionális vállalatbirodalmak magyarországi rezidensei, az olyan, a hazai valóságban felnőtt, magas szakmai kvalitású vezetőkkel rendelkező külföldi tulajdonú többségű vállalatok, mint az OTP, a Richter, az Egis vagy a Mol, a magyar állami vállalatok, a hazai kis- és középvállalatok, az egyéni vállalkozók, a munkavállalók. E szereplők egyenlő versenyfeltételeinek, egymáshoz mérten egészséges erőviszonyainak megteremtése azonban nem érdekhelyzettől független szintiszta szakmai, szakértői gazdaságpolitikák végeredménye, az csak egy értékelvű nemzeti gazdaságstratégiából levezethető valóság.

A nemzetek feletti tér önmagára is veszélyes folyamatai

A munkajövedelmek szélsőséges, a hatalmi tér által már önmagára nézve is veszélyes, felelőtlen kiszivattyúzásától felborított egyensúly terhe a második osztályra nehezedik. A kivezető út konvergenciaprogramban megfogalmazott módszerei történelmileg kipróbáltak. A második osztály reálbéreinek, nyugdíjainak, foglalkoztatottsági mutatóinak, létfeltételeinek visszafogása több évtizedes recept.

1985-ben az MSZMP KB Adatok a gazdasági egyensúly, a termelés és az életszínvonal alakulásáról címet viselő elemzést adott ki belső használatra. Az egyensúly helyreállítása érdekében akkor a belföldi felhasználást évente 3-4 százalékkal visszafogták, a jövőt is megalapozó felhalmozás 1985-ben 55 százaléka volt az 1980-as éveknek. Az évtized közepén a munkások és alkalmazottak reálbéréét az 1980-as érték 97,1 százalékára csökkentették. 1980-ban 22,8 ezer állami lakás épült, 1984-ben 11 ezer. Az 1985-ös terv 800 új bölcsődei hellyel számolt, a növekedés 1983-ban még 2035 volt. A nyolcvanas évtizedben az 1982-ben az IMF, a világbanki tagság, aztán a nyitás, a fellazulás következtében megnyíló hitelek növekménye mellett a rendszerváltásig a lakosság reálbére 11 százalékkal csökkent. Azaz megdölni látszik a tézisként évtizedek óta fenntartott állítást, hogy Magyarország nyolcvanas évekbeli hitelfelvételét egyértelműen a kádári rendszer meghosszabbítására, a „tízmillió” életszínvonalának mesterséges fenntartására használták volna fel. A jelek arra mutatnak: a felvett hitelek, az 1985-ben, aztán 1995-ben, 2006-ban is szinte törvényszerű periodicitással jelentkező egyensúlyi katasztrófák,

válságok (míg végső válságba nem torkollnak) újabb privatizációs csúcsokra, a tulajdonok újraelosztására, a munka-tőkejövedelmek drasztikus átcsoportosítására adnak látszólag nehezen kivédhető indokot. A nyolcvanas évek második felében megfordíthatatlanul megindult a szocialista rendszer korróziójának utolsó szakasza, feltartóztatatlanul közelgett a rendszerváltás.

A rendszerátváltás üzenete

A rendszerváltás végrehajtására négyéves felszíni politikai hatalmat kapott szellemi elit fő feladatának a politikai rendszerváltást (többpártrendszer, nyugati nyitás, új szövetségi rendszer) tekintette, és elsősorban ennek töretlenül megvalósított történeti tettére emlékezik ma is. Nemzeti gazdasági, társadalmi, szociális politika megalkotására, megfogalmazására nem minden tekintetben volt elegendő erő, vagy a külső terek terve erősebb, hatékonyabb volt. A gazdaságban a szovjet hatalmi struktúrától felszabaduló magyar belső tér anélkül, hogy egy pillanatra is sajátunkká lett volna, nemzetközivé változott. A kialakult duális gazdaság „első osztálya” a robbanásszerű és a magyar nemzeti gazdaságba is kisugárzó technológiai, irányítási, szerkezeti fejlődés mellett verseny- és életképessé vált. E versenyképesség alapja azonban jelentős részben az olcsó nemzetközi és az ahhoz kapcsolódó belső privatizáció és tulajdonszerzés, a felvett hitelek e legerősebb kör felé való visszaáramoltatása, de legerőteljesebben a „második osztály” további visszaszorítása, alacsonyan fizetett munkája lett. Konzisztens, új, modern nemzeti gazdaságpolitikát csak a rövid életű Széchenyi-terv hozott.

A rendszerváltásért, annak tervszerű végbemeneteléért meghozott áldozat nem volt kevés, az átalakulás, a privatizáció, a nemzetközileg versenyképesebb gazdaság létrehozása csak szinte háborúkhöz, forradalmakhoz hasonló megpróbáltatások mellett volt elérhető. A foglalkoztatottak száma rövid idő alatt 5,2 milliőről négymillió alá csökkent. A reálkereset a kilencvenes évek közepén húsz százalékkal, az egy főre jutó nyugdíj reálértéke harminc százalékkal volt alacsonyabb, mint a rendszerváltáskor. Az Európai Unió statisztikája szerint a tíz vagy annál több munkavállalót foglalkoztató termelő és szolgáltató vállalatok alkalmazottainak egy évi bruttó átlagjövedelme Németországban 40 954, Hollandiában 37 900, az Egyesült Királyságban 41 253, a magyar munkavállalóké 7099 euró.

Most a felzárkózás, az utolérés ideje a korábbi távlatoknál is messzebbre kerülhet. Ez nem egyszerűen a bekövetkező gazdasági növekedési ütemcsökkenés, a reálbérek csökkenésének fájdalmas egyszeri következménye, sokkal inkább a gazdaság, a társadalom megromlott és megrontott általános egészségi állapotának csak gyors, de hosszú kezeléssel orvosolható hozadéka.

A globális világ patrióta példája

Az 1929–32 közötti, a világot és az amerikaiakat sújtó, az egyensúlyt felborító, a fejlődést szétromboló válságra az Egyesült Államok elnöke, Roosevelt a New Deal programjával válaszolt. Megerősítette az államot, megnövelte a szakszervezetek, a munkavállalók szerepét, növelte a bankok és a pénzügyi folyamatok ellenőrzését, segítette a lakásépítést, közmunkaprogramokat szervezett és új munkahelyeket teremtett. E nélkül valószínűleg nemcsak az elnök bukott volna meg, hanem az egész nemzet is.

A globális világban élünk, és e globális világ bennünk él, realitásai egyszerre korlátok és lehetőségek, de az Európai Unió keretei is egymás mellett adnak pótlólagos erőt és sorba rendező korlátokat. A belső tér, a társadalmi párbeszéd elsődlegessége azonban mindenki számára megkerülhetetlen tény. A református egyház nyilatkozata így fogalmaz: „... a politikai elit nem szorgalmazza az őszinte párbeszédet a társadalommal, ... a kialakult politikai, erkölcsi, gazdasági helyzet orvoslására nem jelenik meg hiteles alternatíva.”

A nemzeti fejlődés és erősödés vonalát, az első és második osztály feloldódó új viszonyát az uralkodó globális térvizonyokba szuverén erőként be kell és be is lehet építenünk nem csupán a felszínen, hanem a történelmi távlatokban megmaradó mélyben is. Nemcsak a mostani sorjázó események, hanem a négy éve megtört Széchenyi-terv visszatérő üzenete is: jövőkép, megfogalmazott és vállalt nemzeti stratégia nélkül nincs országjövő. Belső és külső egyensúlyunk, az erre épülő nemzeti fejlődés, benne az emberek, a polgárok saját otthonának, jövőjének megtalálása a saját hazában sokkal több, mint egy jól kiszámított külső egyensúlykövetelmény (valójában nem is értelmezhető) közgazdasági szakmai, matematikai képlete.

A szerző egyetemi tanár